

กระบวนการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทย
สำหรับผู้สูงอายุ กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต
ผู้สูงอายุ เทศบาลนครนนทบุรี

Thai Classical Music Instruction for The Elderly
in Thailand : A Case Study of Quality
of Life for Elderly Development Center
Nonthaburi Municipality

ธมนวรรณ อยู่ดี¹

TamonwanYudee

ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์²

YoothanaChuppunnarat

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี
ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุในบริบทประเทศไทยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา ได้แก่ 1) ครูผู้สอนดนตรีไทย 2) ผู้เรียนดนตรีไทย 3) ผู้บริหารศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปผลเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วย 1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้มีลักษณะที่เป็นกันเอง โดยมีอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก 2. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพก่อนเริ่มเรียน เช่น เก้าอี้พลาสติก เครื่องดนตรี และขาตั้งวางโน้ตเพลง ล้วนมีความจำเป็น 3. การร่วมวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ประกอบด้วย การเลือกวิธีการเรียนรู้และการเลือกบทเพลงในการเรียนรู้ 4. การกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ ได้แก่ การมาเพื่อนันทนาการและเกิดความสุข การพัฒนาสุขภาพ 5. ขั้นตอนการดำเนินการเรียนการสอนดนตรีไทย ประกอบด้วยขั้นสอน และขั้นการฝึกซ้อม 6. การประเมินผลการเรียนรู้ ได้แก่ การประเมินภายในห้องเรียน และการประเมินภายนอกห้องเรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้ผู้สูงอายุ, ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, สังคมสูงวัย

Abstract

This study aims to analyze Thai classical music instructional process for older adults in Thai context. This study was conducted by using the qualitative research method. The data were collected from 1) Thai classical music teachers 2) Thai classical students 3) Administrator through semi structure interview and observation. Data was analyzed by content analysis then presented through form of essay.

The result shows that 1) in Thai context, an instructor become a facilitator instead, the learning atmosphere is informal 2) environment preparation for learners is needed, plastic chairs, musical instruments and note stand should be prepared before the class begins 3) learners can choose freely which song they want to learn and perform 4) older adults have 2 objectives to learn, firstly, they want to be happy and use music as recreation tools, secondly, they want to develop their well-being. 5) learning process has 2 steps; instructing and practicing. 6) learning evaluation include in-class evaluation and outside classroom evaluation.

Keywords: Aging society, Quality of Life for Elderly Development Center, andragogy

บทนำ

สถานการณ์การเข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุ กำลังเป็นประเด็นที่น่าสนใจในสังคมโลกปัจจุบัน ซึ่งประเทศไทยได้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยพิจารณาจากสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2559 นี้ ในจำนวนประชากรประเทศไทย 65.9 ล้านคน มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด และมีการคาดการณ์ว่า ในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมอายุอย่างสมบูรณ์ เมื่อมีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วน ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด เมื่อประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด เท่ากับว่า ประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aging Society) ภายในระยะเวลาอีก 20 ปีเท่านั้น ชมพูนุท พรหมภักดี (2556) มุลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2560)

ปัญหาสำคัญที่ผู้สูงอายุไทยประสบคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจและสุขภาพ รวมถึงปัญหาทางด้านสภาวะจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่ผู้สูงอายุต้องประสบพบเจอ วัยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อมถอยลงซึ่งแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงในวัยเด็กที่มีพัฒนาการที่ดีขึ้น เพ็ญพิไล ฤทธา คณานนท์ (2549) ศรีเรือน แก้วกังวาล (2549) ด้วยสภาวะดังกล่าว ทำให้ผู้สูงอายุมีความต้องการในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นเพื่อน การมีบุคคลกลุ่มร่วมวัย การร่วมกิจกรรมทางสังคม การพบปะสังสรรค์เพื่อนันทนาการ ซึ่งดนตรีนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ในการปรุงแต่งชีวิตให้มีความสุข ผ่อนคลายความโศกเศร้า เป็นสื่อเสริมแต่งให้กิจกรรมทางประเพณีและกิจกรรมทางสังคมให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีไทย อันเป็นสิ่งที่อยู่กับคนไทยมาช้านาน และเป็นสิ่งที่ผู้คนในวัยสูงอายุส่วนใหญ่รู้จักและมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี และถือเป็นศิลปะอีกหนึ่งแขนงที่เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติไทย และอยู่คู่กับคนไทยอีกทั้งยังมีคุณค่า ความสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ประเพณีไทยมาช้านาน นอกจากจะเป็นศิลปะประจำชาติและส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยแล้ว ยังมีคุณประโยชน์ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม หรือแม้กระทั่งกับผู้สูงอายุ สุกีร์ เจริญสุข (2538) ได้กล่าวถึงดนตรีไทยกับผู้สูงอายุไว้ว่า เสียงดนตรีเป็นเพื่อนที่ดีสำหรับผู้สูงอายุ สามารถลดความกลัวที่เกิดขึ้นจากความหวาดของผู้สูงอายุได้ อีกทั้งเสียงดนตรีสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุดำเนินความคิดสร้างสรรค์ต่อเนื่องโดยไม่ขาดช่วง ช่วยทำให้ชีวิตของผู้สูงวัยมีสีสัน มีความหมายมากขึ้นและทำให้ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น เสียงและจังหวะดนตรีจะเข้าไปกระตุ้นการเต้นของหัวใจ การไหลเวียนของโลหิต และการทำงานของสมอง นอกจากนี้ดนตรีเป็นเรื่องของธรรมชาติ ทำให้มีสมาธิและเกิดความหลุดพ้นทางจิต ดังนั้นดนตรีจึงมีความสำคัญในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน

ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เทศบาลนครนนทบุรี ถือเป็นต้นแบบในด้านการดำเนินงานในการดูแลผู้สูงอายุ เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและการจัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็น

ประโยชน์และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนดนตรีไทย สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นหน่วยงานราชการแห่งแรกที่เปิดรับสอนดนตรีไทยเฉพาะกลุ่ม ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุที่เป็นระบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและให้ผู้สูงอายุมีโอกาสใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ โดยมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อผู้สูงอายุ ซึ่งศูนย์แห่งนี้เป็นหน่วยงานราชการแห่งแรกในประเทศไทยที่ได้มีการเปิดทำการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นระบบ โดยทำการเรียนการสอนทุกวัน อังคาร พุธ และวันพฤหัสบดี และมีวิทยากรจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดมาให้ความรู้ แก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งยังมีระบบการบริหารจัดการที่ดีเยี่ยมทั้งในเรื่องของการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และการเตรียมความพร้อมในการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น ศูนย์สารนิเทศเพื่อการเรียนรู้ คลินิกสุขภาพ ลานออกกำลังกาย ห้องเก้าอี้νωดไฟฟ้า ห้องอบรมกิจกรรมกลุ่มใหญ่ จากการมีระบบบริหารจัดการที่ดีเยี่ยม ทำให้ได้รับรางวัลการจัดการบริการ สาธารณะดีเด่น ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จากสมาคมพนักงานเทศบาลแห่งประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2559

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ ของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เทศบาลนครนนทบุรี เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย

วิธีดำเนินงานวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยฉบับนี้เป็นกรณีศึกษาดำเนินการวิจัยโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมกับความต้องการและจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

การจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะกรณี ณ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เทศบาลนครนนทบุรี โดยเป็นหน่วยงานราชการแห่งแรกและแห่งเดียวที่มีการเปิดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ และมีจำนวนผู้เรียนที่สม่ำเสมอทุกปี รวมถึงเป็นต้นแบบและแหล่งการศึกษาดูงานในการดูแลและการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุให้แก่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น ๆ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา เป็นจำนวนทั้งหมดของประชากรในศูนย์ รวมทั้งสิ้น 33 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จากนั้นจึงทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการตรวจสอบคุณภาพความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ฉบับ คือ
 - 1.1 แบบสัมภาษณ์ฉบับที่ 1 สำหรับครูผู้สอนดนตรีไทย
 - 1.2 แบบสัมภาษณ์ฉบับที่ 2 สำหรับผู้เรียนดนตรีไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป
 - 1.3 แบบสัมภาษณ์ฉบับที่ 3 สำหรับผู้บริหารหรือผู้ดูแลศูนย์
2. แบบสังเกตขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ
3. แบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสืบค้น ตำรา งานเอกสาร และวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับ หลักการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ และทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ (Andragogy Theory) เพื่อนำมาวิเคราะห์เป็นประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์และการสังเกต
2. การพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพแล้วแก้ไขตามที่คุณวุฒิแนะนำ
3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ครูผู้สอนดนตรีไทย ผู้เรียนดนตรีไทยที่เป็นผู้สูงอายุ และผู้ดูแลศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
4. เรียบเรียง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำเสนอข้อมูลรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ ของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เทศบาลนครนนทบุรี
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ ตามขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนผู้ใหญ่ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้

การสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนดนตรีไทย พบว่า ในการเริ่มต้นการสอน ผู้สอนได้ให้ผู้เรียนได้ทำความรู้จักกันระหว่างผู้เรียนด้วยตนเอง ถ้ามีผู้เรียนมาใหม่ ครูผู้สอนจะให้ผู้เรียนที่มาใหม่แนะนำตนเอง และหลังจากนั้นกลุ่มผู้เรียนจะมีการทำความรู้จักกันด้วยตนเอง โดยผ่านการพูดคุยในระหว่างพักหรือในระหว่างการทำเรียนการสอน

นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดระบบการสอนที่เรียกว่า “พี่สอนน้อง” โดยผู้เรียนที่เรียนดนตรีไทยมาแล้วระยะหนึ่ง หรือผู้ที่มีความคุ้นเคยมาก่อน เป็นผู้สอนให้กับผู้เรียนที่มาใหม่ ทำให้ผู้เรียนนั้นได้ทำความรู้จักและเกิดความสนิทสนมกลมเกลียวกันได้ง่ายมากขึ้น สรายุทธ บุณสิน อาจารย์ผู้สอนได้กล่าวถึงการจัดบรรยากาศชั้นเรียนว่า

“มีให้ทำความรู้จักกัน ตอนแรกก็มาสอนก่อน สอนแบบตัวต่อตัว ไล่ไปทีละเครื่อง แล้วก็มีผู้ช่วยครู มาช่วยสอน รวมถึงใช้ระบบพี่สอนน้อง ให้ผู้เรียนช่วยสอนกันเองแล้วผู้เรียนก็จะรู้จักกันเอง”

(สรายุทธ บุณสิน, สัมภาษณ์ 26 เมษายน 2561)

นอกจากนี้เทคนิคในการสร้างบรรยากาศการเรียนของผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญที่จะเอื้อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม จากการสังเกตการณ์เรียนการสอนของผู้วิจัย พบว่าผู้สอนนั้นมีปฏิกิริยาที่รวดเร็วมากในการจับสังเกตอาการของผู้เรียน และมีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ดีเยี่ยม เช่น การแทรกบทสนทนาที่เป็นเรื่องซ้ำชั้น การเข้าไปพูดคุยกับบุตรเรียน เรื่องงาน เรื่องครอบครัว และเรื่องอื่น ๆ ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนมีความใกล้ชิดและเกิดความไว้วางใจกันและกัน

2. การจัดโครงสร้างทางกายภาพ

2.1 การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ลักษณะการจัดตำแหน่งที่นั่ง พบว่า มี 2 ลักษณะคือ 1) นั่งล้อมเป็นวง หรือครึ่งวงกลม โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการจัดลักษณะนี้จะใช้เฉพาะในการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทย ที่มีแต่เครื่องดนตรีไทยเท่านั้น 2) การนั่งเรียงแถวโดยที่ผู้เรียนทั้งหมดหันหน้าเข้าหากระดานใหญ่โดยมีครูผู้สอนคอยยืนกำกับการเรียนการสอนอยู่หน้าห้องเรียน การจัดตำแหน่งในลักษณะนี้จะใช้กับการจัดการเรียนการสอนที่มีทั้งดนตรีไทย และอังกฤษ โดยในการเลือกที่นั่งนี้ ผู้เรียนสามารถเลือกนั่งตรงไหนก็ได้ตามอัธยาศัย โดย สรายุทธ บุณสิน ครูผู้สอนได้อธิบายว่า

“จัดล้อมเป็นวงเพื่อที่เวลาจะอธิบายอะไรจะได้ง่าย ฟังได้ทุกคน แต่ตำแหน่งการนั่งแล้วแต่ความสมัครใจของผู้เรียน เวลาไปแสดงตามงานจริงก็นั่งตามแบบแผนของวงดนตรีไทยทั่วไป”

(สรายุทธ บุณณสิน, สัมภาษณ์ 26 เมษายน 2561)

ในส่วนของการนั่งนั้น แบ่งลักษณะการนั่งตามประเภทของเครื่องดนตรีโดยแบ่งออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครื่องสาย ประกอบด้วยซอด้วง ซออู้ จะเข้ ขิม กลุ่มเครื่องตี ได้แก่ ระนาดเอก และกลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง กรับ กลองแขก ซึ่งวันเพ็ญ บุญเสนันท์ ผู้เรียนดนตรีไทยได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในการเรียนดนตรีไทยว่า

“โดยทั่วไปบรรยากาศในการเรียน ควรจะอยู่เป็นกลุ่ม เช่น เครื่องนำอยู่กลุ่มเดียวกัน เครื่องตามอยู่กลุ่มเดียวกัน จะได้ไปด้วยกัน และทำให้ฟังง่ายเวลาบรรเลง”

(วันเพ็ญ บุญเสนันท์, สัมภาษณ์ 18 เมษายน 2561)

จากการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในการเรียนการสอนดนตรีไทย สรุปได้ว่า มีการจัดตำแหน่งการนั่งในลักษณะที่เป็นครึ่งวงกลม และการนั่งในลักษณะเรียงแถวหันหน้าเข้าหาครูผู้สอน โดยมีการแบ่งลักษณะการนั่งตามประเภทของเครื่องดนตรีโดยแบ่งออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มเครื่องสาย กลุ่มเครื่องตี และกลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ

2.2 อุปสรรคที่จำเป็นต่อการเรียนการสอน

พบว่า อุปสรรคที่จำเป็นต่อการเรียนการสอนดนตรีไทยผู้สูงอายุมากที่สุดคือ แก้อี้ เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่มีอายุมาก ดังนั้นจึงไม่สามารถนั่งเรียนกับพื้นได้ ซึ่งการจัดแก้อี้ให้แก่ผู้สูงอายุนั้นควรเป็นแก้อี้พลาสติกแบบมีพนักพิง เพราะมีน้ำหนักเบา ผู้สูงอายุสามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก จากการสัมภาษณ์ผู้สอนและผู้เรียนดนตรีไทย ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการใช้แก้อี้สำหรับผู้สูงอายุว่า

“อุปกรณ์ที่จำเป็น คือ แก้วอี้ เพราะแก่แล้ว นั่งพับเพียบกับพื้นไม่ไหว ซึ่งทางศูนย์มีเตรียมไว้ให้ พอเราเข้ามาในห้องก็ช่วยกันยกแก้วอี้นั่งล้อมวงเป็นเกือกม้า พอเล่นเสร็จก็ช่วยกันยกแก้วอี้เก็บ แก้วอี้ที่มีเป็นพลาสติกน้ำหนักเบา ป้า ๆ ช่วยกันยกไหว”

(สุจิตร อธิธิธีรรักษ์, สัมภาษณ์ 26 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ยังพบว่ามียุอุปกรณ์อื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ขาตั้งสำหรับวางโน้ตเพลง เพื่อใช้สำหรับวางโน้ตขณะเล่นดนตรีไทย และขาตั้งเครื่องดนตรีสำหรับเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี ซึ่งสืบเนื่องมาจากการนั่งแก้วอี้ของผู้เรียน ทำให้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีต้องใช้ขาตั้งมาช่วยรองรับเครื่องดนตรีเพื่อให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน

2.3 สื่อการสอน

สื่อการสอนที่สำคัญในการใช้สำหรับการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่

2.3.1 เครื่องดนตรีไทย สามารถแบ่งได้ดังนี้

กลุ่มเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ จะเข้ และขิม เนื่องจากมีน้ำหนักเบา และพกพาสะดวก เพราะกลุ่มผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องเดินทางมาเรียนด้วยตนเอง

กลุ่มเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี ได้แก่ ฆ้องวงเล็ก เพราะมีวิธีการบรรเลงที่ง่ายกว่าเครื่องตีประเภทอื่น สามารถตีตามทำนองได้เลยโดยไม่ต้องแบ่งมือ ขวรรดา สุขสวัสดิ์ (2561) และเครื่องดนตรีที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง ฉาบเล็ก กรับ กลองแขกตัวผู้ กลองแขกตัวเมีย

กลุ่มเครื่องดนตรีประเภทที่ใช้การเขย่า ได้แก่ อังกะลุง ซึ่งมีผู้นิยมเรียนมากที่สุด เพราะเป็นเครื่องดนตรีที่บรรเลงได้ง่าย และมีความสนุกสนานจากการเล่นรวมกันเป็นวง

2.3.2 โน้ตเพลง แบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่

โน้ตขนาดใหญ่ติดบนกระดาน โน้ตนี้ผู้สอนจะใช้ทำการสอนในช่วงที่ต้องทำการต่อเพลง ซึ่งมีความสำคัญมากเนื่องจากผู้สอนจะใช้วิธีการต่อเพลงพร้อมกันทั้งหมดทุกเครื่องมือ

โน้ตขนาด A4 สำหรับแจกให้ผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นโน้ตที่ผู้สอนจะทำมาแจกให้กับผู้เรียนทุกคน ไว้ใช้ในขณะฝึกซ้อมในห้องเรียน หรือสามารถนำกลับไปซ้อมเองที่บ้านได้

โดยสรุปสื่อการสอนที่จำเป็นต่อการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) เครื่องดนตรีไทย ซึ่งควรเป็นเครื่องดนตรีที่มีน้ำหนักเบา ผู้เรียนสามารถพกพาในการเดินทางได้สะดวก 2) โน้ตเพลง มี 2 แบบคือ โน้ตเพลงขนาดใหญ่ใช้สำหรับสอนทั้งห้องเรียน และโน้ตเพลงขนาด A4 สำหรับผู้เรียนทุกคนเพื่อทำการฝึกซ้อมในขณะเรียนหรือสามารถนำกลับไปซ้อมที่บ้านได้

3. การร่วมวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

พบว่า มีลักษณะการเรียนรู้ที่มีการร่วมวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในช่วงเวลาที่เป็นการฝึกซ้อมหลังจากที่กระบวนการเรียนการสอนเสร็จสิ้น โดยหลังจากที่ต่อเพลงเสร็จแล้ว ผู้สอนจะให้ผู้เรียนได้มีการโหวตเลือกเพลงที่จะใช้ซ้อมในแต่ละครั้ง ผู้สอนนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการเลือกบทเพลงต่าง ๆ ที่จะใช้ในการฝึกซ้อม จากบทสัมภาษณ์ของผู้เรียนได้อธิบายว่า

“เวลาเล่นร่วมกัน ครูจะให้พวกเราเลือก vote ว่าจะเล่นเพลงอะไร พอเพลงนี้จบเราก็ก่อน vote กันเป็นประชาธิปไตย ว่าอยากเล่นเพลงอะไรต่อ ก็จะใช้วิธีนี้ไปเรื่อย ๆ จนหมดเวลา”

(ศศิลักษณ์ คุ่มทวีพร, สัมภาษณ์ 26 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์รายกลุ่ม พบว่า ผู้สอนได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้บอกถึงความต้องการในการเลือกเครื่องดนตรีที่จะเรียน โดยที่ผู้สอนทำหน้าที่ให้คำแนะนำและสอนตั้งแต่ขั้นเริ่มต้น จนกระทั่งผู้เรียนพอเล่นได้จึงจะให้เข้าไปร่วมบรรเลงเป็นวง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกบทเพลงที่ผู้เรียนชื่นชอบส่วนตัว หรือเป็นเพลงที่กำลังเป็นกระแสนิยมในช่วงเวลานั้น อาทิเช่น บทเพลงบุปผะพศันนิवास เพลงอ้อเจ้าเอ๋ย เพลงค้างคาวกินกล้วย เพลงสุนทราภรณ์ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้สอนจะพิจารณาตามความเหมาะสม

4. การกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้

การกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุนั้น ไม่ใช่วัตถุประสงค์ในเชิงการศึกษา แต่เป็นเป้าหมายในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มุ่งหวังในการแสวงหาความสุขจากการเล่นดนตรีไทยตามความชื่นชอบและความสามารถของตนเอง การพัฒนาสุขภาวะด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา รวมถึงการใช้เวลาว่างจากการอยู่บ้านเพื่อมาพบปะเพื่อนฝูง ในการเรียนการสอนแต่ละครั้งจะขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนในการที่จะเรียนรู้ โดยขวรรดา สุขสวัสดิ์ และสรายุทธ บุรณสิน ผู้สอนดนตรีไทย ได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการสอนดนตรีไทยผู้สูงอายุ ในมุมมองของผู้สอนไว้ว่า

“จุดประสงค์หลักเลย ผมอยากให้ผู้สูงอายุมีสุภาพที่ดีทั้งกายและใจ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ให้เกิดความสุขสนุกสนาน ช่วงเบรกว่าก็จะคุยกันสนุกสนาน ผมไม่ได้เน้นว่าจะต้องเล่นได้เป๊ะ หรือว่าจะต้องเล่นให้เก่ง อันไหนที่มันยาก เราก็ต้องหาทางหรือหาวิธีทำให้ง่ายขึ้น ให้เค้าได้มีความสุขในการเล่นดนตรี”

(ขวรรดา สุขสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2561)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เรียน ซึ่งสามารถจำแนกกลุ่มผู้เรียนออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนที่เคยเรียนหรือมีประสบการณ์ด้านดนตรีไทยมาก่อนแล้ว และกลุ่มผู้เรียนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ด้านดนตรีไทยมาก่อน ผู้เรียนทั้ง

สองกลุ่มนี้ไม่ได้มีจุดประสงค์ในการเรียนเพื่อเป็นนักดนตรีอาชีพ แต่เป็นการแสวงหาความสุขจากการเล่นดนตรีไทย รวมถึงการพัฒนาด้านสุขภาวะ และการได้มาพบปะเพื่อนฝูง จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เรียนดนตรีไทยที่เป็นผู้สูงอายุ ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการเรียนรู้นักดนตรีไทยว่า

“ไม่ได้คาดหวังความดีเลิศ คือไม่ได้คาดหวังว่าจะเล่นเก่ง ไม่เน้นเอาแชมป์ เอาความสุขสบายใจ คือได้มาสังสรรค์พบปะกับเพื่อน ได้เถียงกันบ้าง ได้เล่นด้วยกันก็ดีแล้ว บางคนที่เขาเป็นมาแล้ว ก็แค่อยากมาซ้อมมือ ไม่ให้ลืม และก็ได้อะไรรวมวงดีกว่าเล่นอยู่บ้านคนเดียว”

(นุชนารถ ภาณุวัฒนากุล, สัมภาษณ์ 26 เมษายน 2561)

“ไม่ได้คาดหวังอะไรมาก ขอให้ได้มาเล่น ได้เจอเพื่อนฝูง ได้เล่นเป็นตามเค้าได้ ก็สนุกแล้ว ไม่ได้หวังว่าจะต้องเป็นมืออาชีพ เอาเท่าที่เราทำได้ แต่เราก็มีพัฒนาขึ้นด้วย เดี่ยวนี้ไม่ต้องดูโน้ตก็เล่นได้”

(อรุณี สาระยา, สัมภาษณ์ 26 เมษายน 2561)

5. ขั้นตอนการดำเนินการเรียนการสอนดนตรีไทย

ขั้นสอน

ขั้นตอนการดำเนินการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทย จากการศึกษาพบว่า ผู้สอนจะเป็นผู้เตรียมการสอนและเป็นผู้ดำเนินการสอนหลักในแต่ละครั้ง โดยมีการเตรียมสื่อสำคัญที่ใช้สอน ได้แก่ โน้ตเพลง ซึ่งครูผู้สอนจะเป็นผู้จัดทำมาทั้งหมด หลังจากนั้นเป็นขั้นตอนในการต่อเพลง เริ่มด้วยการอธิบายถึงบทเพลงที่ใช้สอน โดยอธิบายประวัติความเป็นมาของบทเพลง รูปแบบของบทเพลง ได้แก่ จำนวนท่อนหน้าทับที่ใช้ พอเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้ทราบถึงที่มาที่ไปของบทเพลงที่จะใช้เรียน หลังจากนั้น ผู้สอนจะเริ่มอ่านและร้องโน้ตเป็นทำนองเพลงให้ผู้สูงอายุฟัง เพื่อสร้างความคุ้นเคย เมื่อผู้สูงอายุเริ่มร้องตามได้ จึงค่อยให้เล่นกับเครื่องดนตรีจริง

ในส่วนของขั้นตอนการเรียนการสอนดนตรีไทยสำหรับผู้เรียนใหม่และไม่เคยมีพื้นฐานทางด้านดนตรีไทยมาก่อน ผู้เรียนจะต้องทำความรู้จักกับเครื่องดนตรีที่ตนเองเลือก ซึ่งผู้สอนจะทำการสอนตัวต่อตัวให้ในช่วงแรก หลังจากนั้น กลุ่มผู้เรียนที่มีประสบการณ์จะช่วยสอนกันเองร่วมกับการกลับไปฝึกฝนที่บ้าน เมื่อเล่นได้จึงจะให้เข้าร่วมวง ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการกลับไปฝึกฝนด้วยตนเองที่บ้านของผู้เรียนเพื่อที่จะพยายามมาเล่นรวมกับเพื่อนให้ได้ ซึ่งกลุ่มผู้เรียนนั้นมีส่วนอย่างมากในการดำเนินการเรียนรู้ โดยจะให้ความช่วยเหลือในการสอนเพื่อนร่วมวงเพื่อให้เล่นได้และทำให้การเรียนการสอนดำเนินการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น และยังเป็นแรงผลักดันสำคัญให้กับผู้เรียนที่เข้ามาใหม่ในการพยายามฝึกซ้อมเพื่อจะได้เล่นรวมวงกับคนอื่นได้

จากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้ดนตรีไทยของกลุ่มผู้สูงอายุ มีลักษณะของการช่วยเหลือ พึ่งพาซึ่งกันและกัน ดังนั้นการจำแนกกลุ่มผู้เรียนพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ด้านภูมิหลังและประสบการณ์ทางดนตรีไทยของผู้เรียน จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนใหม่ กลุ่มผู้เรียนใหม่ที่มีประสบการณ์ด้านดนตรีไทย และกลุ่มผู้เรียนที่มีประสบการณ์สูง อย่างไรก็ตาม ในการเรียนและการบรรเลงจะเป็นไปในลักษณะของการบรรเลงร่วมกันโดยไม่จำแนกกลุ่มผู้เรียน หากแต่ผู้เรียนที่มีประสบการณ์มาก จะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยครูในการถ่ายทอดความรู้ และพัฒนาทักษะแก่ผู้เรียนกลุ่มใหม่

ขั้นการฝึกซ้อม

ขั้นการฝึกซ้อม คือการบรรเลงรวมวงของผู้เรียนทุกคนหลังจากที่ต่อเพลงแล้ว ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเพลงที่ใช้บรรเลงในการฝึกซ้อมตามความสนใจ แต่จะมีขั้นตอนคือการเริ่มบรรเลงด้วยบทเพลงโหมโรง ซึ่งเป็นขนบของการบรรเลงดนตรีไทย หลังจากนั้นจะเป็นการบรรเลงเพลงต่าง ๆ ที่ได้เรียนไป ซึ่งหากติดขัดตรงไหนผู้สอนจะเน้นย้ำจุดเดิมจนกว่าผู้เรียนจะสามารถบรรเลงได้ แล้วจึงเปลี่ยนเป็นเพลงต่อไป โดยใช้การโหวตเลือกบทเพลงของผู้เรียนจนกระทั่งหมดเวลา และจบด้วยการบรรเลงเพลงลา ทั้งนี้ จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่ามีการพัก

เบรก 2 ช่วง ช่วงละ 5-10 นาที และนอกจากนี้ผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินระยะว่าควรมีการพักระหว่างเรียนอีกหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในชั้นเรียน

6. การประเมินผลการเรียนรู้

ขั้นตอนการวัดและประเมินผลในการเรียนการสอนดนตรีไทยผู้สูงอายุ นั้น พบว่า ใช้วิธีการประเมินสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นหลัก ซึ่งประเมินโดยครูผู้สอน และตัวผู้เรียนเอง สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

6.1 การประเมินผลการเรียนรู้ในห้องเรียน

ในส่วนของขั้นตอนในการเรียนการสอนนี้ มีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยประเมินจากพัฒนาการของผู้เรียนโดยใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริง จากการออกแสดงดนตรีไทยตามงานต่าง ๆ โดยใช้วิธีการการสังเกต และได้นำผลการสังเกตนั้นมาปรับปรุงแก้ไขวิธีการสอนใหม่ให้มีความสอดคล้องกับผู้เรียนในมุมมองของผู้สอน ซึ่งขรรดา สุขสวัสดิ์ ได้อธิบายว่า

“กลุ่มผู้เรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นมากจากมาเรียนครั้งแรก ๆ ตอนมาใหม่ ๆ ไปออกงาน ไปที่ไหนเล่นแล้วก็จะล้ม เพราะมีความตื่นเต้น ตอนหลังพอผมเริ่มจับทางได้ เลยมาใช้วิธีนี้ คือต่อด้วยโน้ตในกระดานก่อน แล้วจึงจะให้เล่นโน้ตตัวเอง ถ้าในกระดานยังก็เล่นไม่ได้ หรือยังต้องชี้โน้ตบนกระดานให้อยู่ แสดงว่ายังเล่นไม่ได้ ยังไปออกงานไม่ได้ แต่ถ้าเขาสามารถเล่นได้ด้วยโน้ตของตัวเองเมื่อไหร่ นั่นหมายความว่า เขาพร้อมที่จะไปแสดงแล้ว”

(ขรรดา สุขสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2561)

ในขณะที่ผู้เรียน จะมีการประเมินตนเองโดยการสังเกตและเปรียบเทียบการบรรเลงดนตรีของตนกับผู้เรียนคนอื่น ในขณะที่ทำการเรียนการสอนหรือทำการซ้อมรวมวง ดังคำอธิบายของ ศศิลักษณ์ คุ่มทวีพร ได้อธิบายถึงการประเมินตนเองว่า

“บ้าฟังออกว่าเราไดใหม่ คนอื่นได้ใหม่ ยิ่งถ้าเล่นรวมกันก็จะยิ่งเห็นชัด ถ้ามันฟังแล้วออกมาไปคนละทางก็หยุด แล้วเริ่มใหม่ เพลงยาก ๆ ก็แบบนี้เราก็ต้องดูโน้ตแล้วก็เล่นตามให้ได้ คนที่ไม่ทัน ก็หยุดฟัง คนที่ไม่ได้เพลงก็ดูเพื่อน แล้วก็ไปฝึกไปต่อมาจนได้ ก็กลับมาเล่นรวมกัน”

(ศศิลักษณ์ คุ่มทวีพร, สัมภาษณ์ 26 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนมีลักษณะของการประเมินตนเอง ในด้านการพัฒนาสุขภาพ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา อันเป็นผลมาจากการเล่นดนตรีไทยทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าคุณภาพชีวิตพัฒนาที่ดีขึ้นในแต่ละด้านและมีความเชื่อว่าดนตรีไทยนั้นสามารถสร้างความสุขให้ตนเองได้

6.2 การประเมินการเรียนรู้นอกห้องเรียน

พบว่า มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสแสดงผลงานด้านการเรียนดนตรีไทย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยทางศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกลุ่มต่าง ๆ ได้แสดงความสามารถและแสดงผลงานของผู้เรียน ดังคำอธิบายของสุรีพร แก้วทิมา ผู้ดูแลศูนย์ว่า

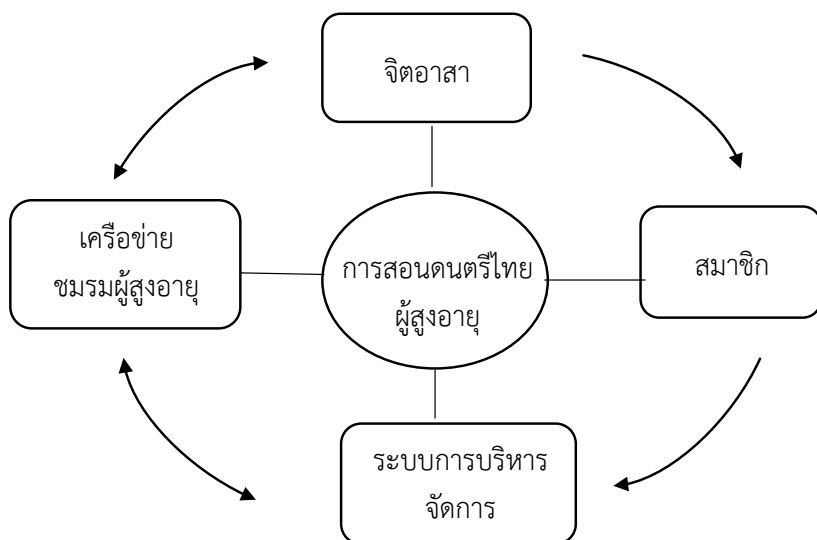
“ที่นี่จะมีโครงการจัดโชว์กิจกรรมของผู้สูงอายุ แต่ถ้าเป็นคนตรีไทยหรือสากลต้องขนย้ายเครื่องซึ่งไม่สะดวกกับผู้สูงอายุ ทางศูนย์เลยจัดกิจกรรมการแสดงภายในศูนย์ โดยให้ผู้เรียนได้มาโชว์ผลงานที่เค้าได้เรียนไป โดยจะจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้ง”

(สุรีพร แก้วทิมา, สัมภาษณ์ 26 เมษายน 2561)

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการประเมินในการบริหารจัดการ เป็นการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การลงลายมือชื่อของสมาชิกทุกครั้งเพื่อรวบรวมจำนวนของผู้เรียน เพื่อเป็นการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนโดยการดูจากการเพิ่ม-ลดของจำนวนสมาชิกที่สนใจในการเรียนดนตรีไทย รวมถึงการประเมินโดยการพูดคุยกับ

ครูผู้สอน ถึงปัญหาต่าง ๆ เพื่อนำมาสรุปเป็นประเด็นปัญหา หรือแนวโน้มในการนำ มาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้นต่อไป

การจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยผู้สูงอายุ ผู้วิจัยพบว่ามียังคง ประกอบด้วยกันทั้งหมด 4 ส่วน ได้แก่ 1) จิตอาสา คือผู้สอนที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ให้ความรู้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ภายในศูนย์ ให้สามารถดำเนินต่อไปได้ 2) กลุ่มสมาชิก คือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความสนใจและเลือก เรียนดนตรีไทย สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานด้าน ดนตรี และกลุ่มผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานด้านดนตรี 3) ระบบการบริหารจัดการ ซึ่งอยู่ ภายใต้การดูแลของกลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ ทำหน้าที่ดูแลและอำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้สูงอายุ รวมถึงติดต่อ ประสานงานกับกลุ่มเครือข่าย 4) เครือข่ายชมรมผู้สูง อายุ มีการดำเนินงานใน 2 ลักษณะ ประกอบด้วย ศูนย์เครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ และ ชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชน โดยได้มีการนำจิตอาสาที่ทำหน้าที่ในศูนย์ฯ ลงพื้นที่ให้ ความรู้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนด้วย ทั้ง 4 องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็น ระบบและเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การเรียนการสอนดนตรีไทยของศูนย์แห่งนี้มีความ เข้มแข็ง สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้



แผนภาพที่ 1: แสดงองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยผู้สูงอายุ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายดังต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนการสอนดนตรีไทย จากการศึกษาขั้นตอนการเรียนการสอนดนตรีไทย พบว่า เป็นไปตามทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ (Andragogy Theory) Knowles (1980) ซึ่งได้กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุ มีความแตกต่างในเรื่องการเรียนรู้จากเด็ก จึงควรมีศิลป์และศาสตร์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ หากบรรยากาศการเรียนรู้สามารถเอื้อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ จะสามารถทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะทางอารมณ์ของผู้เรียนด้วยซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ผู้สอนจึงต้องมีเทคนิคในการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดีจึงทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้สูงอายุได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้เรียนที่จะเป็นผู้ดำเนินการในการเรียนรู้ แต่จากข้อค้นพบของผู้วิจัย พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้สอนจะมีบทบาท

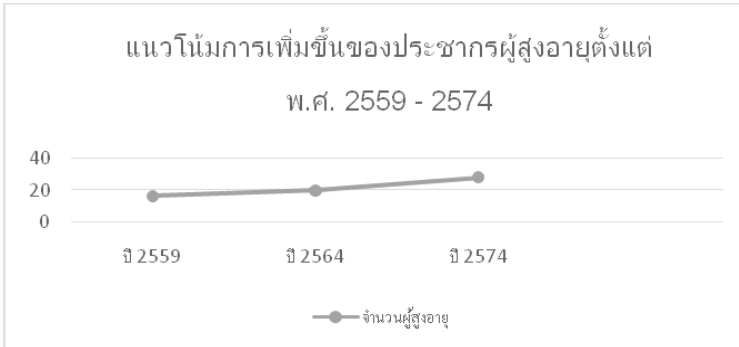
ในการดำเนินการเรียนรู้มากกว่าผู้เรียน ด้วยความแตกต่างทางด้านพื้นฐานของผู้เรียนแต่ละคนรวมถึงข้อจำกัดทางการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เป็นวัยผู้สูงอายุ จึงไม่สะดวกที่ผู้เรียนจะสามารถขึ้นมาเป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้เองได้ การที่ผู้สอนมีบทบาทในการดำเนินการเรียนรู้มากกว่าผู้เรียนมีข้อดีคือ สามารถควบคุมชั้นเรียนที่มีความหลากหลายของบุคคลให้อยู่ในความเรียบร้อย และลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหาต่าง ๆ ทั้งนี้ ผู้สอนได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความต้องการในการเรียนรู้ ดังที่เห็นได้ว่า มีการนำเพลงบุพเพสันนิวาส ซึ่งเป็นเพลงที่กำลังนิยมในปัจจุบันมาใช้สอนด้วย ซึ่งมาจากความต้องการของผู้สูงอายุที่มีความประสงค์ในการเรียนเพลงนี้ ซึ่งผู้สอนเองก็ไม่ได้ขัดข้องและได้นำบทเพลงดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้เรียนเช่นเดียวกัน

2. ด้านคุณลักษณะของผู้สอนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ จากข้อสังเกตเพิ่มเติมของผู้วิจัย ควรเป็นผู้ที่มีลักษณะที่เหมาะสมและมีความเป็นจิตอาสาในการสอนหรือจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุที่แท้จริง เนื่องจากผู้สูงอายุนั้นมีข้อจำกัดทางการเรียนรู้และมีความสามารถทางการเรียนรู้ที่ต่ำกว่าวัยรุ่นทั่วไป ผู้สอนจึงมีความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจถึงจุดประสงค์ที่แท้จริงในการเรียนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุว่าเป็นการเรียนเพื่อเข้าสู่สังคม มิใช่การเรียนรู้เพื่อความเป็นมีอาชีพ ดังนั้นผู้สอนจึงควรทำการศึกษาข้อมูลในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น ข้อมูลด้านจิตวิทยาพัฒนาการผู้สูงอายุการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดกิจกรรมดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสม การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจะทำให้ผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องและเป็นไปอย่างมีทิศทาง ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2560) และที่สำคัญ ผู้สอนดนตรีไทยควรเป็นบุคคลที่มีความยึดหยุ่นสูง ทั้งในเรื่องของเวลา เนื้อหา และการประเมินผล นอกจากนี้ควรเป็นผู้ที่มีเทคนิคการใช้จิตวิทยาการสอนที่ดีเยี่ยม แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นโดยที่ผู้สอนอาจไม่ได้คาดคิดมาก่อน รวมถึงเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพยิ้มแย้มแจ่มใสและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี หมั่นเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ ให้กับตัวเองรวมถึงคิดค้นวิธีการสอนแบบใหม่อยู่เสมอ เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างสนุกสนาน

ไม่น่าเบื่อ และทำให้ผู้เรียนเกิดความไว้วางใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการในการเรียนรู้ และที่สำคัญ ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียน ถ้าผู้สอนเป็นบุคคลที่มีความสามารถ ผู้เรียนจะเกิดความนับถือ และกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้และทำให้ผู้เรียนมีจุดหมายในการเรียนรู้ที่ชัดเจน

3. ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ผู้สูงอายุที่มีความสนใจในด้านการเรียนดนตรีไทย ควรเป็นผู้ที่มีความพร้อมในด้านร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ การเรียนดนตรีไทยนั้นเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความอดทนและความพยายามเป็นอย่างสูง สิริชัยชาญ พักจำรูญ (2561) เพราะเป็นสิ่งที่มีลักษณะเฉพาะต้องใช้เวลาในการฝึกซ้อมและทบทวนอย่างสม่ำเสมอ ไม่ควรคาดหวังในเรื่องของการเรียนดนตรีไทยสูงมากเกินไป จะทำให้เป็นการบั่นทอนสภาพจิตใจของตนเองและอาจถึงสภาพจิตใจของผู้เรียนคนอื่นด้วย นอกจากนี้ ควรเป็นบุคคลที่มีจิตใจเปิดกว้าง สามารถรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่นได้และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้โดยที่ไม่ยึดติดว่าตนเองเป็นศูนย์กลาง ควรให้เกียรติซึ่งกันและกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนถึงแม้ว่าในบางครั้งผู้สอนอาจมีอายุน้อยกว่า รวมถึงการให้เกียรติระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองจะทำให้การเรียนดนตรีไทยเป็นไปอย่างราบรื่นและมีความสุข

4. การเตรียมความพร้อมในด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยมีข้อค้นพบเกี่ยวกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุ ข้อมูลทางสถิติของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เทศบาลนครนนทบุรี แสดงให้เห็นถึงจำนวนของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกมีจำนวนทั้งหมด 8,533 คน จำแนกออกเป็นสมาชิกในเขตเทศบาลนครนนทบุรี จำนวน 3,958 คน และสมาชิกนอกเขตเทศบาลนครนนทบุรี จำนวน 4,575 คน และมีจำนวนของผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้บริการศูนย์ฯ เฉลี่ย 700 คนต่อวัน สุริพร แก้วทิมา (2561) เป็นการแสดงถึงความต้องการในด้านการเรียนรู้และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้ประเทศไทยได้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และมีแนวโน้มว่าจะสู่สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ในปีพ.ศ.2564 นี้ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2560) จากข้อมูลทางสถิติดังนี้



แผนภูมิที่ 1 : แสดงแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุตั้งแต่

พ.ศ. 2559 – 2574

ที่มา : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2560)

จากข้อมูลแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรของประเทศไทยที่มีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนกระทั่งเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยในระดับสุดยอดในอีก 20 ปีข้างหน้า ซึ่งปรากฏดังกล่าว รัฐบาล และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรมีความตื่นตัวในการกำหนดนโยบายด้านการดูแลผู้สูงอายุ ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้บริการโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นกลุ่มที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความสามารถในการเรียนรู้และเป็นกลุ่มติดสังคม ดังนั้นควรมีการขยายและจัดสร้างศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ อย่างทั่วถึง รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปมีดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับแรงจูงใจในด้านการเรียนดนตรีไทยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุต่อไป

2. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการเตรียมความพร้อมสำหรับบุคลากรที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนผู้สูงอายุโดยตรง เพื่อเป็นข้อมูลด้านการเตรียมตัวสำหรับกาผู้สูงอายุสำหรับบุคคลทั่วไป

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

เนื่องด้วยการศึกษาวิจัยในด้านดนตรีไทยกับผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ จึงมีผู้ที่สนใจศึกษาประเด็นนี้ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ในปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในการจัดการสอนดนตรีผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชมพูนุท พรหมภักดี. (2556). การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย. ในรายงานฉบับสมบูรณ์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปีที่ 3. (16).
- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2560). วิธีวิทยาการสอนดนตรี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พรณิปรินต์เซ็นเตอร์.
- เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์. (2549). พัฒนาการมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมดา เพลส.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี พ.ศ. 2559. กรุงเทพฯ : พรินเตอร์.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2549). จิตวิทยาพัฒนาการทุกช่วงวัย วัยรุ่น-วัยสูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุกรี เจริญสุข. (2538). ดนตรีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ Dr.Sax.
- Knowles, Malcolm S. (1980). The Modern Practice of Adult Education : From Pedagogy to Andragogy. New York: The Adult Education Company.

สัมภาษณ์

ขวรรดา สุขสวัสดิ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 11 เมษายน 2561.
 นุชนารถ ภาณุวัฒนากร (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 26 เมษายน 2561.

วันเพ็ญ บุญเสนันท์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 18 เมษายน 2561.

ศศิลักษณ์ คุ่มทวีพร, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 26 เมษายน 2561.

สรายุทธ บุณสิน, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 26 เมษายน 2561
 สิริชัยชาญ พักจำริญ, ศิลปินแห่งชาติ. (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 16 มีนาคม 2561.

สุจิตร อธิธิธิรักษ, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 26 เมษายน 2561.

สุริพร แก้วทิมา, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 26 เมษายน 2561.
 สุริย์ ห้าประเสริฐ, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 18 เมษายน 2561.
 อรุณี สาระยา, (ผู้ให้สัมภาษณ์) ฅมนวรรณ อยู่ดี (ผู้สัมภาษณ์), 26 เมษายน 2561.